

คู่มือองค์ความรู้ การเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองเพื่อสร้างความมั่นคง ทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริม

ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
ประจำปีงบประมาณ 2566

ชื่อคู่มือ

- ▶ การเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร และเป็นแหล่งรายได้เสริม

จัดทำโดย

- ▶ ดร. เอกสิทธิ์ สมคุณา
รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล สมคุณา

พิมพ์ครั้งที่ 1

- ▶ มีนาคม 2566

จำนวนพิมพ์

- ▶ 300 เล่ม

จัดพิมพ์โดย

- ▶ โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้: การเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมือง เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริม ของเกษตรกรสูงวัยในพื้นที่ตำบลบ้านจาน อำเภอพุนพิน จังหวัดบุรีรัมย์ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พิมพ์ที่

- ▶ โรงพิมพ์วินัย เลขที่ 433/6-9 ถ.เสด็จนิวัฒน์ ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ 31000
โทรศัพท์ 0 4461 1392 0 4462 1392
แฟกซ์ 0 4461 1392

คำนำ

คู่มือองค์ความรู้ การเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริม (ฉบับเกษตรกร) ได้นี้ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการฝึกอบรมเกษตรกรสูงวัย และผู้สนใจทั่วไป ภายใต้แผนการจัดการความรู้ การวิจัยและถ่ายทอดเพื่อการใช้ประโยชน์และลดผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ประจำปี 2566 (การพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ) โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้: การเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริมของเกษตรกรสูงวัยในพื้นที่ตำบลบ้านจาน อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยโครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและถ่ายทอดองค์ความรู้ ฯ จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เป็นการพัฒนาการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9

เนื้อหาในคู่มือนี้ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริม ความสำคัญของการเลี้ยงไก่พื้นเมือง อาหาร การจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมือง การอนุบาลลูกไก่ โรคที่สำคัญ การจัดการด้านสุขภาพไก่พื้นเมือง การจัดเก็บและบันทึกข้อมูลฟาร์ม การคำนวณต้นทุนการผลิต การวางแผนการผลิต และการตลาดไก่พื้นเมือง ซึ่งเกิดจากองค์ความรู้จากการสอน การวิจัย และประสบการณ์จากการบริการวิชาการแก่ชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังให้เกษตรกรสูงวัย ผู้ที่สนใจทั่วไป ตลอดจนหน่วยงาน

ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรสูงวัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาการเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อสร้างรายได้หลักหรือรายได้เสริม แก่เกษตรกรสูงวัยที่ถือว่าเป็นกลุ่มเปราะบางให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปี 2566 ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการดำเนินโครงการฯ

ทีมผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
บทนำ.....	1
การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการเพิ่มผลผลิต ไก่พื้นเมืองเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริม.....	3
เทคนิคการเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมือง.....	6
อาหารไก่พื้นเมือง.....	14
การใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง.....	19
การเพาะเลี้ยงเห็ดนางฟ้าเพื่อเป็นอาหารไก่พื้นเมือง.....	23
เทคนิคการจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมือง.....	26
โรคที่สำคัญและการป้องกันโรคในไก่พื้นเมือง.....	35
การจัดเก็บและบันทึกข้อมูลฟาร์ม.....	44
การตลาดไก่พื้นเมือง.....	48
การวางแผนการตลาด.....	50
การคำนวณงบประมาณในการผลิตไก่พื้นเมือง.....	52
บรรณานุกรม.....	55
ผู้จัดทำคู่มือ.....	58

การเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมือง
เพื่อสร้างความมั่นคง
ทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริม

บทนำ

ไก่พื้นเมืองของประเทศไทยมีต้นกำเนิดมาจากไก่ป่า (*Gallus gallus* Linnaeus, 1758) เป็นไก่ที่มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงพันธุ์โดยอาศัยพื้นฐานของการคัดเลือกโดยธรรมชาติเป็นหลัก จึงทำให้ไก่พื้นเมืองมีความต้านทานต่อสภาพแวดล้อมในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี กระบวนการเลี้ยงไก่พื้นเมืองไม่ซับซ้อนเมื่อเทียบกับไก่เนื้อสายพันธุ์เพื่อการค้า ไก่พื้นเมืองจึงถูกจัดเป็นสัตว์เศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่มีการพัฒนาสายพันธุ์และกระบวนการเลี้ยงเรื่อยมาจากไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้หรือลูกผสม เนื่องจากเลี้ยงง่าย หากินเก่ง มีความต้านทานต่อโรคในเขตร้อนมากกว่าไก่เนื้อสายพันธุ์การค้า ถือเป็นแหล่งโปรตีนในครัวเรือน และสามารถสร้างรายได้แก่ครัวเรือนอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้เนื้อของไก่พื้นเมืองยังได้รับความนิยมจากผู้บริโภค เพราะมีความเหนียวนุ่ม ไขมันน้อย รสชาติดี และยังมีรายงานถึงคุณลักษณะที่โดดเด่นของเนื้อไก่พื้นเมืองที่ให้ผลดีต่อสุขภาพ ช่วยลดความเสี่ยงของการเกิดโรคความดันโลหิตสูง มีสารต้านอนุมูลอิสระที่สำคัญที่ช่วยชะลอความแก่ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นอาหารสุขภาพหรืออาหารฟังก์ชัน (Functional food) ได้ (สุกัญญา เจริญศิลป์ และคณะ. 2565) สายพันธุ์ไก่พื้นเมืองที่เกษตรกรนิยมเลี้ยง ได้แก่ พันธุ์ประดู่หางดำ พันธุ์เหลืองหางขาว พันธุ์ไก่แดง พันธุ์เขี้ยววก และพันธุ์ซี รวมไปถึงพันธุ์ลูกผสมหลากหลายสายพันธุ์ที่มีการพัฒนาขึ้นโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ปัจจุบันมีการพัฒนาสายพันธุ์เป็นไก่พื้นเมืองลูกผสมสองสายหรือสามสายพันธุ์ที่มีสมรรถภาพการเจริญเติบโตที่ดีกว่าไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ เช่น ไก่โคราช ไก่แก่นทอง ไก่สร้อยเพชร หรือไก่ตะเภาทอง

ไก่พื้นเมืองเหล่านี้มีความโดดเด่นในด้านการเจริญเติบโต และคุณภาพของเนื้อ จนกระทั่งสามารถพัฒนาการผลิตในเชิงพาณิชย์ได้

ปัจจุบันประชาชนนิยมบริโภคเนื้อไก่พื้นเมืองมากขึ้น เพราะเนื้อมีรสชาติดีกว่าไก่สายพันธุ์ทางการค้า แม้ว่าประชาชนจะนิยมเลี้ยงไก่พื้นเมืองกันอยู่ทั่วไปก็ตาม แต่ก็ยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ผู้บริโภคเนื้อไก่พื้นเมือง เนื่องจากเกษตรกรผู้ที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองในชนบทโดยทั่วไป นิยมใช้วิธีการเลี้ยงแบบปล่อยให้ไก่พื้นเมืองหากินเองตามธรรมชาติ ให้อาหารชั้น เสริมบ้างเป็นบางครั้งบางคราว จึงทำให้ไก่พื้นเมืองเจริญเติบโตช้า เกษตรกร ไม่มีการใช้โปรแกรมวัคซีนในการป้องกันโรค เกิดเป็นโรคระบาดและตายเป็น จำนวนมาก รวมไปถึงการสูญเสียจากศัตรูตามธรรมชาติ มีอัตราการตาย ของลูกไก่ในระยะ 0-6 สัปดาห์แรกสูง ทำให้มีไก่ที่เข้าสู่การเลี้ยงขุนน้อยลง หากเกษตรกรได้รับความรู้ด้านการเพิ่มผลผลิตไก่พื้นเมืองที่ถูกต้องจะสามารถ ใช้ไก่พื้นเมืองเป็นอาหารโปรตีนที่ดีในครัวเรือน และสามารถจำหน่ายเพื่อสร้าง รายได้

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการเพิ่มผลผลิตโก๋พื้นเมืองเพื่อสร้างความมั่นคง ทางอาหารและเป็นแหล่งรายได้เสริม

การเลี้ยงหรือการผลิตโก๋พื้นเมืองเพื่อเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ของเกษตรกร สามารถประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ 9 ที่ประกอบไปด้วย 3 ห่วง และ 2 เงื่อนไข

ห่วง 1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณตามกำลังความสามารถของตนเอง

ห่วง 2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

ห่วง 3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การเกิดโรคระบาดต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

2 เงื่อนไขของการมีความรู้คู่คุณธรรม

1. ความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. คุณธรรม ที่ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทนมีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม

จะทำให้เกิดสมดุลง 4 มิติ คือ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม เกิดความยั่งยืน เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองและเป็นพี่เลี้ยงของผู้อื่น สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเผชิญกับปัญหาหรือภาวะวิกฤติ

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน...”

— พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์

ภาพที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) (2566)

เทคนิคการเพิ่มผลผลิตโก๋พื้นเมือง

ในการเลี้ยงโก๋พื้นเมืองของเกษตรกรจะเป็นการปล่อยเลี้ยงตามธรรมชาติ มีพื้นที่ให้โก๋พื้นเมืองออกกำลังกาย และแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ สำหรับการเลี้ยงในระบบฟาร์มต้องมีการพักโรงเรือนอย่างเหมาะสม ก่อนนำโก๋พื้นเมืองชุดต่อไปเข้าเลี้ยง เกษตรกรสามารถเลี้ยงร่วมกับการใช้อาหารเสริมสมุนไพรเพื่อทดแทนการใช้ยาปฏิชีวนะ ตลอดจนการป้องกันโรคและการสุขาภิบาลที่ดี จะทำให้ได้ผลผลิตของโก๋พื้นเมืองที่มีคุณภาพ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโก๋พื้นเมือง จะพิจารณาจาก พันธุ์โก๋พื้นเมือง พื้นที่ในการเลี้ยงที่เหมาะสม อาหาร และการจัดการเลี้ยง การจัดการด้านสุขภาพสัตว์ การวางแผนการผลิต และการตลาด

พันธุ์โก๋พื้นเมือง

พันธุ์โก๋พื้นเมืองมีมากมายหลายสายพันธุ์ เกษตรกรสามารถเลือกเลี้ยงโก๋พื้นเมืองได้ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และความต้องการของตลาด เช่น โก๋พื้นเมืองพันธุ์เหลืองหางขาว พันธุ์ซี พันธุ์ประดู่หางดำ (ภาพที่ 1) และโก๋พื้นเมืองลูกผสมจากสายพันธุ์เหล่านี้ โก๋พื้นเมืองส่วนใหญ่ที่เลี้ยงกันในหมู่บ้านจะเป็นสายพันธุ์โก๋ขน ซึ่งสังเกตได้จากแม่โก๋จะมีขนสีดำ หน้าดำ และแข้งดำ หงอนหิน แต่จะมีสายพันธุ์บางส่วนที่มีสีเทา สีทอง แต่หงอนก็ยังเป็นหงอนหิน ลักษณะของโก๋พื้นเมืองที่นำมาเลี้ยง ควรเป็นสายพันธุ์ที่มีความสามารถในการปรับตัว และต้านทานโรคได้ดี พ่อ-แม่พันธุ์ที่ดีควรมีลักษณะตรงตามสายพันธุ์ ตัวโต พ่อพันธุ์ควรมีน้ำหนักตัวตั้งแต่ 2.5 กิโลกรัม

ส่วนแม่พันธุ์ควรมีน้ำหนักตัวตั้งแต่ 1.5-1.8 กิโลกรัม อายุ 6-7 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี แข็งแรง ก้นใหญ่ ขนดกเป็นมัน ไม่เป็นโรค การคัดเลือกแม่พันธุ์สามารถพิจารณาจากบันทึกการให้ไข่ ไม่น้อยกว่าปีละ 4-5 ชุด ให้ไข่อย่างน้อย 10-12 ฟอง ฟักออกเป็นตัวอย่างน้อยละ ชุดละ 8 ตัว ระหว่างการฟักไข่ไม่ทิ้งรังฟักบ่อยๆ เลี้ยงลูกเก่ง ไม่ดุร้าย ไม่จิกลูกตัวเองหรือตีลูกไก่ของแม่ตัวอื่น

ภาพที่ 2 ก. พันธุ์เหลืองหางขาว ข. พันธุ์ซีซี ค. พันธุ์ประดู่หางดำ

พื้นที่และโรงเรือน

โรงเรือนไก่พื้นเมืองต้องมีพื้นที่ซึ่งที่คลุมด้วยวัสดุรองพื้น อาจเป็นแกลบ ฟางข้าว ขี้เลื่อย ทราย หญ้าหรือพืชสมุนไพรร และโรงเรือนไก่แม่พันธุ์ต้องมีรังวางไข่เพียงพอสำหรับการวางไข่ มีคอนนอนที่มีขนาดและการจัดวางที่เหมาะสม โดยอาจใช้ลังกระดาษเก่า ตะกร้า กระบุง รังไข่ควรรองด้วย เศษหญ้าแห้ง ฟางข้าว หรือพืชสมุนไพรรตากแห้งที่มีคุณสมบัติไล่เหาหรือไรไก่ เช่น ใบมะกรูด ใบตะไคร้หอม มีอุปกรณ์ให้น้ำและอาหารที่เกษตรกรสามารถทำเองโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น หรือซื้อตามร้านขายอุปกรณ์การเลี้ยงสัตว์ การเตรียมการเลี้ยงไก่พื้นเมือง สามารถทำได้ดังนี้

1. ควรมีพื้นที่กว้างขวางพอประมาณ เป็นที่ตอน น้ำท่วมไม่ถึงที่จะให้ไก่ได้หาอาหาร และเดินออกกำลังกาย เกษตรกรสามารถเลี้ยงไก่ที่หลังบ้าน สวนผลไม้ สวนยาง หรือทุ่งนาได้ เพราะจะเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่ดีสำหรับไก่พื้นเมือง หรือหากต้องการเลี้ยงในโรงเรือน โรงเรือนไก่พื้นเมืองสามารถสร้างแบบง่าย ๆ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อลดต้นทุน หลังคาอาจมุงด้วยสังกะสีเก่าหรือตับหม้อคาหรือแฝก ด้านข้างของโรงเรือนควรตีด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะหรือไม้รวกขัดแตะหรืออาจใช้ตาข่ายพลาสติกหรือตาข่ายลวดหรือเหล็ก เว้นช่องให้อากาศถ่ายเทสะดวก สามารถป้องกันศัตรูตามธรรมชาติได้ ทำคอนนอนไว้มุมใดมุมหนึ่งของโรงเรือนให้เพียงพอกับจำนวนไก่

การคำนวณพื้นที่ต่อตัวไก่ทั้งภายในและภายนอกโรงเรือนเป็นเรื่องที่เกษตรกรต้องคำนึงถึงอย่างมาก หากเลี้ยงพ่อ-แม่พันธุ์จำนวนมาก เช่น จำนวน 100 ตัว ควรใช้โรงเรือนขนาด 50 ตารางเมตร และให้มีพื้นที่ปล่อยอิสระ 500 ตารางเมตร พื้นที่ภายในโรงเรือน 5-8 ตัวต่อตารางเมตร พื้นที่ปล่อยอิสระนอกโรงเรือน 1-4 เมตรต่อตัว (ดังตารางที่ 1) มีตาข่ายล้อมรอบแปลงเพื่อป้องกันศัตรูตามธรรมชาติ โรงเรือนไก่ต้องสามารถระบายอากาศได้ดีมีลมพัดผ่านเพื่อนำความชื้นและกลิ่นของเสียออกไป และมีอากาศเย็นเข้ามาแทน คอกไก่ไม่ควรจะมีดทับหรืออับแสง สำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่เลี้ยง เช่น ไร่ นา สวนสามารถปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ จะช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารลงมากถึงร้อยละ 70-75 ของอาหารที่เลี้ยงแบบขังคอก การเลี้ยงปล่อยแปลงนาไร่หรือเลี้ยงปล่อยอิสระตามธรรมชาติ ไก่จะแข็งแรง สุขภาพดี และไม่จิกชนกัน เนื่องจากไม่มีความเครียด ไก่จะมีสุขภาพดี ขนเป็นมัน นอกจากนี้ไก่ที่เลี้ยงแบบปล่อยมีกระดูกที่แข็งแรงกว่าไก่ที่เลี้ยงในกรงหรือคอกตลอดเวลา เนื่องจากได้

เดินออกหาอาหาร และรับแสงแดดตามธรรมชาติ

3. ควรทราบปริมาณความต้องการไก่พื้นเมืองเพื่อการบริโภคในตลาดท้องถิ่นหรือพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการผลิตและการตลาด

4. ควรทราบถึงแหล่งวัตถุดิบอาหารไก่พื้นเมือง ซึ่งควรเป็นวัตถุดิบที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่นหรือไร่นาของเกษตรกร

5. เกษตรกรควรเลี้ยงในลักษณะการเกษตรแบบผสมผสาน คือ การเลี้ยงไก่พื้นเมืองร่วมกับการปลูกพืช เช่น สวนยางพารา สวนกล้วย สวนผลไม้ต่าง ๆ จำนวนไก่ที่เลี้ยงขึ้นกับความเหมาะสมพื้นที่ที่เลี้ยง แหล่งอาหาร และทุนสำรองของเกษตรกรแต่ละราย

6. ต้องมีการให้วัคซีนป้องกันโรคระบาดตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด รวมถึงการสุขาภิบาลที่ถูกต้องตามข้อกำหนดการป้องกันโรคและการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมในมาตรฐานการจัดการฟาร์มที่ดี (Good Farm Management; GFM)

7. ฟาร์มที่เลี้ยงไก่พื้นเมืองต้องอยู่ใกล้ หรือมีตลาดรองรับอย่างชัดเจน มีการคมนาคมสะดวก

นอกจากนี้ เกษตรกรต้องมีการจัดการของเสีย ซากไก่ การจัดเก็บบันทึกข้อมูลด้านต่าง ๆ และการเก็บรักษาผลผลิต มีรั้วที่แข็งแรงสามารถป้องกันสุนัขได้ และบริเวณหน้าฟาร์มจะต้องมีป้ายที่แสดงการห้ามเข้ามาในเขตฟาร์มที่ชัดเจน (ภาพที่ 4) ภายในฟาร์มมีโรงเรือนที่แข็งแรง สามารถป้องกันศัตรูตามธรรมชาติต่าง ๆ เข้ามาภายในโรงเรือน พื้นที่ภายในโรงเรือนต้องเหมาะสมกับจำนวนไก่พื้นเมืองแต่ละระยะการเติบโต รวมถึงพื้นที่ภายนอกโรงเรือนสำหรับปล่อยอิสระ จะต้องมียพื้นที่ต่อตัวที่เหมาะสม บริเวณด้านหน้าโรงเรือน

มีอ่างจุ่มเท้าและเปลี่ยนเป็นรองเท้าบูท ควรมีต้นไม้เพื่อให้ร่มเงา มีจุดแขวนถังน้ำ แต่ไม่ควรแขวนถังอาหารไว้ภายนอกโรงเรือน เพื่อป้องกันนกจัดวางภาชนะให้อาหารและน้ำภายในโรงเรือน ให้มีระดับที่เหมาะสม (ดังภาพที่ 5) จัดโรงเรือนเก็บอาหาร ผลผลิตไว้ที่โรงเรือนเลี้ยง มีการจัดโรงเรือนสัตว์ป่วยให้เป็นสัดส่วนแยกออกจากโรงเรือนเลี้ยงรวม และหากเป็นโรงเรือนแบบยกสูงต้องมีสังกะสีหรือภาชนะรองสิ่งขับถ่ายด้วย นอกจากนี้ต้องจัดบริเวณที่ทิ้งขากไก่ และทำรั้วล้อมเอาไว้

ตารางที่ 1 อัตราส่วนไก่พื้นเมืองตามระยะการเจริญเติบโตต่อพื้นที่
ภายใน-ภายนอกโรงเรือน

ระยะการเจริญเติบโต	พื้นที่ภายในโรงเรือน
ไก่เนื้อ/ไก่ขุน	น้ำหนักรวมไม่เกิน 20 กิโลกรัม ต่อตารางเมตร
ไก่พ่อแม่พันธุ์/ไก่อ่อน	ไม่มากกว่า 10 ตัวต่อตารางเมตร
ไก่อายุให้ผลผลิต	ไม่มากกว่า 5 ตัวต่อตารางเมตร

หมายเหตุ: พื้นที่ภายนอกโรงเรือน เป็น 4 ตารางเมตรต่อตัว
ที่มา สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (2561)

ภาพที่ 3 ลักษณะโรงเรือนไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 4 ป้ายหน้าฟาร์ม

ภาพที่ 5 ลักษณะโรงเรือนไก่พื้นเมืองพ่อ-แม่พันธุ์

ภาพที่ 6 ลักษณะโรงเรือนฟอ-แม่พันธุ์ไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 7 การจัดวางอุปกรณ์ให้น้ำและอาหาร

ภาพที่ 8 การจัดวางอ่างปูนขาวไว้บริเวณหน้าโรงเรียน

ภาพที่ 9 โรงเรียนสัตว์ป่วย
ที่मा ชีระ กงแก้ว (2564)

อาหารไก่พื้นเมือง

อาหารที่ใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ต้องคำนึงถึงคุณภาพ และควรใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายในไร่นาหรือท้องถิ่นของเกษตรกรเอง สามารถใช้วัตถุดิบอาหารที่เป็นแหล่งแร่ธาตุตามธรรมชาติ เช่น เปลือกหอยแครงหรือหอยเชอรี่บด สามารถใช้ได้ร่วมกับพืชเสริมโปรตีน เช่น ใบกระถิน ใบมะรุม ใบหม่อน ใบมันสำปะหลัง โดยนำมาตากแห้ง 2-3 แดด และบดละเอียด ผสมในอาหารผสมได้ ใบกระถินผสมในอาหารได้ถึงร้อยละ 4 และใบมะรุมสามารถใช้ได้ถึงร้อยละ 5-10 ส่วนใบมันสำปะหลัง สามารถใช้ผสมในอาหารได้เช่นกัน แต่ต้องนำมาตากให้แห้ง 2-3 แดดก่อนใช้ เนื่องจากในใบมันสำปะหลังมีสารพิษไซยาไนด์ ที่เป็นอันตรายต่อสัตว์ โดยสามารถใช้ได้ถึงร้อยละ 5

เกษตรกรสามารถใช้อาหารชั้นที่ผสมจากวัตถุดิบอาหารสัตว์มีในท้องถิ่น เช่น ข้าวเปลือก รำหยาบหรือรำละเอียด ปลาขี้ขาว ข้าวโพดบด มันเส้น ดังตัวอย่างสูตรอาหารในตารางที่ 2 และ 3 เกษตรกรสามารถใช้น้ำหมักอีเอ็ม หรือจุลินทรีย์ผสมในอาหารหรือน้ำดื่ม รวมไปถึงการใช้สมุนไพรเพื่อการกระตุ้นภูมิคุ้มกันโรค กระตุ้นการกินอาหาร ป้องกันการอักเสบของเนื้อเยื่อ (ตารางที่ 5) นอกจากนี้ เกษตรกรสามารถให้แมลงตามธรรมชาติเป็นอาหารเสริมโปรตีน เช่น แมลงกระซอน ด้วยการเปิดไฟใช้หลอดแสงเทียนขนาด 20-40 วัตต์ ทุก ๆ วัน นอกจากจะสร้างความอบอุ่นภายในคอกและยังได้แมลงเป็นอาหารไก่อีกด้วย การล่อแมลงให้ไก่กินเป็นทางเลือกหนึ่งในการเพิ่มแหล่งโปรตีนในอาหาร นอกจากนี้ ยังสามารถใช้หญ้าสดต่าง ๆ ดังเช่น หญ้าขน หญ้าเนเปียร์ หรือหญ้าแพงโกล่า เป็นอาหารเสริมได้ด้วย

ภาพที่ 10 ใบกระถินแห้ง

ภาพที่ 11 ใบหอม

ภาพที่ 12 หญ้าแพงโกล่า

ตารางที่ 2 สูตรอาหารไก่พื้นเมือง

วัตถุดิบ (กิโลกรัม)	ระยะเล็ก (อายุ 0-6 สัปดาห์)			ระยะรุ่น (6-23 สัปดาห์)			พ่อแม่พันธุ์ (23 สัปดาห์ขึ้นไป)		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3
ปลายข้าว (8% โปรตีน)	51.9	-	-	51.5	-	-	50.1	-	-
ข้าวโพดบด (8% โปรตีน)	-	55	-	-	50	-	-	50.1	-
รำละเอียด (12% โปรตีน)	18	15	15	24	25.2	19	20	20	19
มันเส้นบด (2% โปรตีน)	-	-	45.5	-	-	49	-	-	41.7
กากถั่วเหลือง (44% โปรตีน)	22	21.8	29.5	13.8	14	20.9	12.2	12.2	19
ปลาป่น (55% โปรตีน)	6	6	7	5	5	6	6	6	7
ใบกระถินป่น (20% โปรตีน)	-	-	-	4	4	3.5	4	4	4
เปลือกหอยบด	0.5	0.5	0.5	0.6	0.6	0.4	6.8	6.8	6.5
โตแคลเซียมฟอสเฟต (P18)	1	1	1	0.5	0.5	0.5	0.2	0.2	0.3
ไขมันสัตว์/น้ำมันพืช	-	-	1	-	-	-	-	-	1.8
ดีแอล-เมทไอนีน	-	0.1	0.1	-	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
เกลือป่น	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35	0.35
แร่ธาตุวิตามินรวม (พรีมิกซ์) (ตามระยะอายุสัตว์)	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25	0.25
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100
โปรตีนในอาหาร (%)	19.64	19.6	19.6	16.2	16.4	16	16	15.6	15.4
พลังงานใช้ประโยชน์ (กิโลแคลอรี/กก.)	2,850	2,890	2,850	2,770	2,790	2,765	2,650	2,640	2,640

ที่มา : กรมปศุสัตว์ (2556)

ตารางที่ 3 ตัวอย่างสูตรอาหารไก่พื้นเมือง

ไก่พื้นเมืองระยะให้ไข่		ไก่พื้นเมืองระยะขุน	
วัตถุดิบ	ปริมาณ (กิโลกรัม)	วัตถุดิบ	ปริมาณ (กิโลกรัม)
เมล็ดถั่วเหลืองอบ* (36 %CP)	8.87	หญ้าหวานสับ (12 %CP)	4.0
ปลาป่น (55 %CP)	5.90	ปลาป่น (55 %CP)	10.0
รำละเอียด (12 %CP)	31.29	รำละเอียด (12 %CP)	50.0
ปลายข้าว (8 %CP)	46.94	ปลายข้าว (8 %CP)	35.0
เปลือกหอย	6.50	ไคแคลเซียม ฟอสเฟต	0.2
ไคแคลเซียม ฟอสเฟต	0.40	เปลือกหอย	0.7
ไขมันชั้นหรือ ฟ้ายะลาโยไร*	0.10	ไขมันชั้นหรือ ฟ้ายะลาโยไร	0.1
รวม	100	รวม	100
ปริมาณโปรตีน (% CP)	15	ปริมาณโปรตีน (% CP)	16
ราคาอาหาร (บาท/กิโลกรัม)		ราคาอาหาร (บาท/กิโลกรัม)	

หมายเหตุ : * สามารถผสมสมุนไพรรักษาโรยบนอาหาร

สูตรอาหารชั้นควรใช้วัตถุดิบที่มาจากฟาร์มของเกษตรกรเองเป็นหลัก เช่น รำ ปลายข้าว และสามารถใช้หญ้าซึ่งเป็นอาหารหยาบมีเยื่อใยสูง เช่น หญ้าหวาน อิสราเอล หญ้าเนเปียร์ หรือหญ้าแพงโกลา เสริมในอาหารในลักษณะการสับและนำไปคลุกกับอาหารชั้นให้กินจะเป็นแนวทางในการลดต้นทุนค่าอาหารลงได้ โดยมีระดับการใช้ในสูตรอาหารชั้น ดังนี้

ตารางที่ 4 ระดับการใช้หญ้าสดในสูตรอาหาร

อายุไก่	ระดับการใช้ในสูตรอาหาร (ร้อยละ)
แรกเกิด-3 สัปดาห์	ไม่ควรใช้หญ้าในสูตรอาหาร
อายุ 3-6 สัปดาห์	ใช้ได้ไม่เกินร้อยละ 5-10
อายุ 6-12 สัปดาห์	ใช้ได้ร้อยละ 10-15
ไก่สาวอายุ 12 สัปดาห์ขึ้นไป และไก่ไข่/ไก่พ่อแม่พันธุ์	ใช้ได้ร้อยละ 15-20

ที่มา ศิริพร กิริติการกุล และคณะ (2557)

ภาพที่ 13 การให้หญ้าสดแก่ไก่พื้นเมือง

การใช้สมุนไพรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองในระบบการปล่อยอิสระให้หากินตามธรรมชาติ นั้น ไก่จะได้รับวิตามินจากพืชผักต่างๆ ตามธรรมชาติ นอกจากนี้ เกษตรกรสามารถใช้พืชสมุนไพร เช่น ฟักทะลายโจร ขมิ้นชัน บอระเพ็ด เสริมลงในอาหาร ในลักษณะการโรยบนอาหาร รวมไปถึงการใช้ยาถ่ายพยาธิสมุนไพร เช่น เนื้อในหมากสุก ที่นำมาตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ และบดให้ไก่กินเป็นรายตัว นิยมใช้กับไก่พ่อพันธุ์ โดยเฉพาะไก่ชน และแม่พันธุ์ แต่การเลี้ยงไก่พื้นเมืองเพื่อขุนขายที่มีการเลี้ยงเป็นจำนวนมากอาจไม่สะดวกในการบดให้กินเป็นรายตัว การใช้ยาสมุนไพร เช่น มะเกลือ เนื้อในหมากสุก และเปลือกเมล็ดมะขาม ที่มีสารแทนนิน มีรสขม มีผลในการถ่ายพยาธิตัวกลมและตัวแอกของพยาธิ โดยนำมาผสมกับปลาป่นหรืออาหารชั้นและปั่นเป็นลูกกลอนบวบแตกผสมในอาหาร เมื่อให้ไก่ได้รับอาหารที่มีส่วนผสมของยาถ่ายพยาธิสมุนไพรนี้ประมาณ 4 สัปดาห์ ก่อนการนำไปฆ่าชำแหละ โดยไม่มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของไก่พื้นเมือง

สมุนไพรเหล่านี้มีฤทธิ์ในการป้องกันการเกิดโรคของระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินหายใจ รวมไปถึงกระตุ้นภูมิคุ้มกันต้านทาน ด้านอนุมูลอิสระ กระตุ้นการเจริญเติบโต ถ่ายพยาธิภายในและกำจัดพยาธิภายนอก ดังแสดงในตารางที่ 5 วิธีการใช้ จะใช้ในลักษณะบดแห้งผสมในอาหาร ไม่ผสมมากเกินไป จะทำให้รสชาติอาหารไม่น่ากิน การแปรรูปในลักษณะบดแห้งจะสะดวกในการเก็บรักษาและนำมาใช้ สมุนไพร เช่น ใบกระเพรา ใบตะไคร้หอม และใบสะเดา มีสารที่ให้กลิ่นในการไล่แมลง เหา ไรไก่ ใช้เป็นวัสดุรองพื้นคอกได้

ก

ข

ค

ภาพที่ 14 ก.ฟ้าทะลายโจร ข.ขมิ้นชัน ค.บอระเพ็ด

ตารางที่ 5 สมุนไพร สรรพคุณ และระดับการใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

สมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	ระดับการใช้ (ร้อยละในอาหารผสม)
ขมิ้นชัน (สีส้มอมเหลือง)	มีสารต้านอนุมูลอิสระ เสริมสุขภาพ ไก่ในภาวะกระทบความเครียด ช่วยขับลม ช่วยย่อยอาหาร	เหง้า	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ขมิ้นอ้อย (สีเหลืองอ่อน)	มีสารต้านอนุมูลอิสระ เสริมสุขภาพ ไก่ในภาวะกระทบความเครียด ช่วยขับลม ช่วยย่อยอาหาร	เหง้า	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ฟ้าทะลายโจร	ฤทธิ์ลดไข้ ลดการอักเสบ ยับยั้งเชื้อ แบคทีเรียสาเหตุโรคท้องร่วง	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.2
กวาวเครือขาว	มีสารต้านอนุมูลอิสระ เพิ่มการ เจริญเติบโตและลดความก้าวร้าว ในไก่เพศผู้ เพิ่มความสมบูรณ์ของ รังไข่เพศเมีย	หัว	ไม่เกินร้อยละ 1.0
ใบมะรุม	มีสารต้านอนุมูลอิสระ	ใบ	ร้อยละ 5.0
กระเทียม	ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ การใช้อาหาร	เนื้อใน	ร้อยละ 0.5-1.0
ขิง	มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ในทางเดินอาหาร	เหง้า	ร้อยละ 1.0-2.0
ข่า	มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ในทางเดินอาหาร	เหง้า	ร้อยละ 1.0-5.0

สมุนไพร	สรรพคุณ	ส่วนที่ใช้	ระดับการใช้ ในอาหาร
บอระเพ็ด	มีสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันโรค	เถา	ร้อยละ 0.1-0.4
ใบบัวบก	มีสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันโรค	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ใบฝรั่ง	มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ในทางเดินอาหาร	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.2
ใบกะเพรา	ช่วยกระตุ้นการกินอาหาร และขับลมในทางเดินอาหาร	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ใบสะเดา	ช่วยกระตุ้นการกินอาหาร เสริมสุขภาพไก่	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1
ใบตะไคร้/ หัวตะไคร้	เสริมสุขภาพไก่ในภาวะ กระทบความเครียด	ใบ	ไม่เกินร้อยละ 0.1

ที่มา: นฤมล สมคุณา และคณะ (2562)

เศษเหลือทางการเกษตรในท้องถิ่นที่สามารถนำมาเป็นอาหารไก่พื้นเมืองได้หลายชนิด เช่น หยวกกล้วย หรือกล้วยสุก สามารถนำมาเป็นอาหารสดให้ไก่กิน นอกจากนี้ ยังสามารถนำมาปรับปรุงเพื่อเพิ่มคุณค่าทางโภชนาด้วยการหมักได้อีกด้วย เช่น การหมักหยวกกล้วยด้วยกากน้ำตาลทำได้โดยการหั่นหยวกกล้วยเป็นชิ้นเล็กละเอียด นำกากน้ำตาลมาผสมคลุกเคล้ากับหยวกกล้วยที่หั่นไว้ หมักไว้ในถุงพลาสติกปิดสนิท 7 วัน สามารถนำออกมาเลี้ยงไก่ได้

นอกจากนี้ เกษตรกรจะต้องจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดให้ไก่ได้กินตลอดเวลา ภาชนะที่ใส่น้ำและอาหารต้องทำความสะอาดทุกวัน และการเลี้ยงปล่อยแปลงไร่หรือเลี้ยงปล่อยอิสระตามธรรมชาติ สามารถวางหรือแขวนถังน้ำดื่มไว้ตามจุดต่าง ๆ กระจายในพื้นที่เลี้ยงได้

การเพาะเลี้ยงเห็ดแดงเพื่อเป็นอาหารไก่พื้นเมือง

เห็ดแดง (Azolla) เป็นพืชตระกูลเฟิร์นชนิดลอยน้ำ ในประเทศไทย จะพบเห็ดแดง 2 สายพันธุ์คือ อะซอลลา พินนาค้า (*Azolla pinnata*) และ อะซอลลา ไมโครฟิลลล่า (*Azolla microphylla*) เห็ดแดง เป็นพรรณไม้น้ำ ชนิดลอยบนผิวน้ำ ลักษณะทั่วไปประกอบด้วยลำต้น ราก และ ใบเห็ดแดง มีลักษณะพิเศษ คือ ใบบน เป็นใบที่มีโพรงใบ ซึ่งเป็นที่อยู่ของสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงิน (*Anabaena azollae*) ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน สาหร่ายสีน้ำเงินแกมเขียวที่อาศัยในโพรงใบของเห็ดแดงสามารถตรึงไนโตรเจนได้ แล้วทำการ เปลี่ยนไนโตรเจนให้เป็นแอมโมเนียม ซึ่งเห็ดแดงสามารถนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อการเติบโตได้ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มจำนวนเห็ดแดงได้ถึง 2 เท่า ภายใน 3-5 วัน เห็ดแดงเพาะเลี้ยงง่ายและขยายพันธุ์ได้เร็ว เกษตรกรสามารถใช้เห็ดแดง ผสมกับดินปลูกเพื่อเป็นแหล่งธาตุอาหารไนโตรเจนทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมี และสามารถใส่เห็ดแดงสดหรือแห้งผสมอาหารสัตว์จะได้อาหารสัตว์ที่มีคุณภาพดี

ภาพที่ 15 เห็ดแดง (*Azolla microphylla*)

วิธีการเพาะเลี้ยงแห่นแดง

สามารถนำพันธุ์แห่นแดงไปเพาะเลี้ยง ก่อนนำไปขยายต่อในบ่อขนาดใหญ่หรือกระชังเพื่อเพิ่มปริมาณต่อไป ดังนี้

การเพาะเลี้ยงในบ่อซีเมนต์

เตรียมบ่อปูนเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 80 เซนติเมตร ปิดผาที่ก้นบ่อเจาะรูให้สูงจากก้นบ่อประมาณ 10 เซนติเมตร สำหรับใช้ควบคุมระดับน้ำ ใส่ดินรอนอกก้นบ่อ เท่ากับระดับด้านบนของรูที่เจาะไว้ เติมปุ๋ยคอก 1 กิโลกรัม และเติมน้ำให้สูงจากระดับผิวดิน ประมาณ 10 เซนติเมตร ใส่แม่พันธุ์แห่นแดง 50 กรัม ลงในบ่อที่เตรียมไว้ แล้วใช้มือกระจายให้ทั่ว เมื่อแห่นแดงเจริญเติบโตเต็มบ่อ นำแห่นแดงที่ได้ไปขยายพันธุ์ต่อได้

การเพาะเลี้ยงในบ่อแบบบ่อขุด

เนื่องจากแห่นแดงไม่ต้องการน้ำลึก จึงควรขุดบ่อ ให้สามารถขังน้ำลึกประมาณ 5 - 10 เซนติเมตร และควรมีการพรางแสงหรือมีร่มไม้รำไร ใส่แม่พันธุ์แห่นแดงลงในบ่อที่เตรียมไว้ เช่น พื้นที่บ่อ ขนาดประมาณ 5 ตารางเมตร ใส่แม่พันธุ์แห่นแดง ลงไป 10 กิโลกรัม ใช้เวลา 10 - 15 วัน เมื่อแห่นแดงเจริญเติบโตเต็มบ่อ สามารถนำแห่นแดงไปขยายต่อ ในพื้นที่ที่ต้องการได้ต่อไป

การเพาะเลี้ยงในบ่อโครงไม้

เตรียมบ่อโครงไม้ยกขอบสูงประมาณ 30 เซนติเมตร และปูพื้นด้วยพลาสติก และเก็บขอบให้เรียบร้อย และเพาะเลี้ยงแห่นแดง เช่นเดียวกับการเพาะเลี้ยงในบ่อแบบบ่อขุด

ทุกระยะการเติบโตของแหนแดงให้ระวังหนอนผีเสื้อมากัดกิน ตลอดจนการมีแหนเปิดปนาในบ่อด้วย เนื่องจากแหนเปิดโตเร็วกว่าแหนแดง ทำให้ผลผลิตแหนแดงต่ำกว่าที่ควรจะเป็น

ภาพที่ 16 การเพาะเลี้ยงแหนแดงในบ่อโครงไม้

เกษตรกรสามารถนำแหนแดงสดที่อายุประมาณ 10-14 วัน ผสมกับอาหารชั้นหรือรำ ในอัตราส่วน อาหารชั้น : แหนแดงสด เท่ากับ 60 : 40 จะช่วยลดต้นทุนค่าอาหารได้ เนื่องจากแหนแดงมีโปรตีนสูงประมาณร้อยละ 23-30 ถือว่าใกล้เคียงกับระดับโปรตีนในกากถั่วเหลือง นอกจากนี้ เกษตรกรสามารถใช้พื้นที่ว่างในฟาร์มของตนเองเพาะแหนแดง เพื่อจำหน่ายได้อีกด้วย โดยราคาจำหน่ายจะอยู่ที่ 50-70 บาทต่อกิโลกรัมสด และยังสามารถทำแห้งได้ด้วยการนำมาตากแดด 2-3 แดด เพื่อเก็บไว้ผสมกับอาหารได้เช่นกัน

เทคนิคการจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

การจัดการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในระยะต่าง ๆ จะแบ่งตามอายุของไก่พื้นเมืองได้ดังนี้

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองอายุ 0-6 สัปดาห์

เมื่อแยกจากแม่ไก่และนำมาอนุบาล เพื่อที่จะเลี้ยงขุนหรือที่เลี้ยงไว้ทำพันธุ์ในอนาคตนั้น จำเป็นต้องมีการดูแลเลี้ยงดูอย่างดี เริ่มจากลูกไก่ออกจากตู้ฟักหรือจากการฟักด้วยแม่ไก่ นำไปกกด้วยเครื่องกกลูกไก่ที่เกษตรกรสามารถทำขึ้นได้เอง ด้วยวัสดุที่หาได้ง่าย การกกลูกไก่ ควรกกด้วยอุณหภูมิ 38 องศาเซลเซียส ในสัปดาห์ที่ 1 แล้วลดอุณหภูมิลงสัปดาห์ละ 1 องศาเซลเซียส กกลูกไก่เป็นเวลา 3-4 สัปดาห์ ลูกไก่ 1 ตัว ต้องการพื้นที่ในหึ่งกกลูกไก่ 0.5 ตารางฟุต หรือเท่ากับ 22 ตัวต่อตารางเมตร การกกลูกไก่ให้ดูแลอย่างใกล้ชิด ส่วนการเลี้ยงแบบอินทรีย์จะไม่ใช้หลอดไฟส่องสว่างให้ความอบอุ่น เกษตรกรสามารถเปลี่ยนเป็นหลอดเซรามิกที่ให้แต่ความร้อนแทน

ถ้าหากอากาศร้อนเกินไปให้ปิดไฟกก ส่วนกลางคืนจะต้องให้ไฟกกตลอดทั้งคืน ในระหว่างกกจะต้องมีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลา และวางอยู่ใกล้รางอาหาร ทำความสะอาดภาชนะใส่น้ำวันละ 2 ครั้ง คือ เช้าและบ่าย ลูกไก่ 100 ตัว ต้องการรางอาหาร ทั้งสองข้างยาว 6 ฟุต และขวดน้ำขนาด 1 แกลลอน จำนวน 3 ขวด ทำวัคซีนตามโปรแกรมวัคซีน ดังตารางที่ 6

ภาพที่ 17 การอนุบาลลูกไก่อายุ 0 - 6 สัปดาห์

การให้อาหารลูกไก่ระยะกควรแบ่งเป็นตอนเช้า 2 ครั้ง ตอนบ่าย 2 ครั้ง และตอนเย็นหรือค่ำอีก 1 ครั้ง การให้อาหารบ่อยครั้งจะช่วยกระตุ้นให้ไก่กินอาหารดีขึ้น อีกทั้งอาหารจะใหม่สดเสมอ จำนวนอาหารที่ให้ต้องไม่มากเกินไป ซึ่งจะเป็นสาเหตุที่ทำให้อาหารตกหล่นมาก มีน้ำดื่มต้องสะอาดและมีให้กินอย่างเต็มที่ สามารถผสมวิตามินละลายน้ำให้กินวันเว้นวัน หรือการทำน้ำหมักชีวภาพจากสมุนไพรผสมน้ำดื่ม จะทำให้ไก่มีสุขภาพดี

การทำน้ำหมักชีวภาพ ทำได้โดยการผสมสมุนไพรเข้มข้น ฟ้าทะลาย โจร ตะไคร้หอม บอระเพ็ด รวมให้ได้ 3 กิโลกรัม กากน้ำตาล หรือน้ำตาลทรายแดง 1 กิโลกรัม น้ำสะอาด โดยนำสมุนไพรมาทุบหรือหั่นรวมกันในถังหมัก นำกากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดงลงไปคลุกให้ทั่ว และเทน้ำสะอาดพอท่วม คนให้เข้ากัน ปิดถังหมักเป็นเวลา 21 วัน ถึง 3 เดือน และค่อยนำน้ำหมักออกมาผสมน้ำให้ไก่กิน อัตราส่วนน้ำหมัก 100-150 มิลลิลิตร ต่อน้ำสะอาด 10 ลิตร สามารถให้ไก่กินได้ตลอดระยะการเลี้ยง โดยไม่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะ

อาหารที่ผสมให้ในระยะ 0-6 สัปดาห์นี้ ควรมีโปรตีน ร้อยละ 18 การจัดการอื่น ๆ ได้แก่ หยอดวัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิล หลอดลมอักเสบ ติดต่อ ฝีดาดขเมื่ออายุ 1-7 วัน อัตราการตายไม่ควรเกินร้อยละ 2 ทำการสู่มซึ่ง น้ำหนักไก่เมื่อสิ้นสัปดาห์ โดยการสู่มไก่พื้นเมืองร้อยละ 10 ของฝูงและจดบันทึก

การเลี้ยงไก่พื้นเมืองอายุ 7-16 สัปดาห์

การเลี้ยงไก่ในระยะนี้เป็นการเลี้ยงบนคอกพื้นดินปล่อยฝูง หากเลี้ยงในคอก ควรมีอัตราส่วนน้ำหนัก 20 กิโลกรัมต่อตารางเมตร พื้นที่คอกควรรองด้วยแกลบ ขี้เลื่อยหรือวัสดุดูดซับความชื้นได้ดี การเลี้ยงไก่อระยะนี้ไม่ต้องแยกไก่ตัวผู้ออกจากไก่ตัวเมียสามารถเลี้ยงปนกันได้ ให้อาหารกินเต็มที่ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตให้ได้น้ำหนักตามที่ต้องการ ให้น้ำสะอาดกินตลอดเวลา ไก่อระยะนี้ต้องการรางอาหารที่มีลักษณะยาวที่กินได้ทั้งสองข้าง ยาว 4 นิ้วต่อไก่ 1 ตัว หรือรางอาหารชนิดถังที่ใช้แขวนจำนวน 3 ถังต่อไก่ 100 ตัว ต้องการรางน้ำยาว 4 ฟุต หรือน้ำ 24-32 ลิตร ต่อไก่ 100 ตัว แต่สำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่กว้าง เช่น ในไร่ นา หรือที่ปลูกสวนไม้ผลหรือมีแปลงหญ้า ก็สามารถเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ และเสริมอาหารผสมสำเร็จรูปในเวลาเย็นเมื่อเข้าคอกแล้ว และงดให้อาหารเช้าเพื่อบังคับให้ไก่ไปหากินเอง และให้วัคซีนป้องกันโรคตามโปรแกรม

การเลี้ยงไก่สาว อายุ 17-26 สัปดาห์

การเลี้ยงไก่สาวในระยะนี้ จะเลี้ยงบนคอกดินเลี้ยงเป็นฝูง โดยให้มีพื้นที่ 1 ตารางเมตรเลี้ยงไก่สาวได้ 5-6 ตัว ในระยะนี้สามารถให้ยาถ่ายพยาธิภายในประเภทพิพเพอราซินชนิดเม็ดทุกตัว ๆ ละ 1 เม็ด หรือเมื่อไก่อายุ 6 สัปดาห์ ให้ยาเม็ดถ่ายพยาธิที่มีตัวยามีเบนดาโซลขนาด 30 มิลลิกรัมต่อกิโล

กรรมนำหนักตัว โดยป้อนเข้าทางปาก ควรอดอาหารก่อนป้อนยา 3 ชั่วโมง หากเป็นไก่พ่อแม่พันธุ์ ให้กินยาอีกครั้งเมื่ออายุ 20 สัปดาห์ ส่วนการกำจัดพยาธิภายนอก ได้แก่ ไร เหา ทำได้โดยอาบน้ำยาให้ฆ่าเหาไรไก่ โดยใช้ยาฆ่าแมลงชนิดผงชื่อ เซฟวิน 85 ตวงยา 3 ช้อนแกงต่อน้ำ 20 ลิตร หรือใช้ยาอาซุนโทน หรือเนกวอนก็ได้ นำไก่อลงจุ่มน้ำให้ขนเปียกจนทั่วลำตัว และก่อนนำไก่อขึ้นจากน้ำยา ก็ให้จับหัวไก่อจุ่มลงในน้ำก่อนหนึ่งครั้ง แต่การให้ยาถ่ายพยาธิดังกล่าวจะต้องมีระยะหยุดยาก่อนขาย และเกษตรกรเองก็ต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง โดยต้องสวมถุงมือทุกครั้ง

เกษตรกรควรมีคัดไก่ป่วยหรือไก่แสดงอาการผิดปกติออกจากฝูง ตลอดจนไก่ที่มีลักษณะผิดปกติออก การรักษาพื้นคอกไม่ให้ชื้น และแห้งอยู่เสมอๆ เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดโรค ไก่จะแข็งแรง เลี้ยงง่าย สำหรับเกษตรกรที่มีพื้นที่เลี้ยงกว้าง เช่น ไนไร่ นา สวนผลไม้ สวนยางพารา สามารถปล่อยได้ การเลี้ยงปล่อยทางหากินเองตามธรรมชาติจะช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารลงมากถึงร้อยละ 70-75 ของอาหารที่เลี้ยงแบบขังคอก แต่จะต้องมีน้ำใส่ภาชนะ ให้ไก่ได้กินตลอดเวลาการเลี้ยงปล่อยแปลงนาไร่ไก่อจะแข็งแรง สุขภาพดี และไม่จิกชนกัน ขนไก่อจะดูสวยงามเป็นมัน สามารถเลี้ยงปล่อยไปจนกว่าแม่ไก่อเริ่มไข่ จึงเปลี่ยนสูตรอาหารเป็นอาหารไก่ไข่หรือไก่พันธุ์

การให้อาหารไก่สาวแบบขังคอก จะต้องจำกัดให้ไก่สาวกิน พร้อมทั้งชั่งน้ำหนักไก่ทุก ๆ สัปดาห์ ให้อาหารวันละ 2 ครั้ง เวลาเช้า-เย็น ให้น้ำกินตลอดเวลา และทำความสะอาดภาชนะใส่น้ำ เข้าและป่วยเวลาเดียวกันกับที่ให้อาหาร อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่สาวเป็นอาหารที่มีโปรตีนร้อยละ 12-14

ภาพที่ 18 ไก่พื้นเมืองอายุ 23 สัปดาห์

การเลี้ยงไก่พ่อ-แม่พันธุ์ อายุ 26-72 สัปดาห์

ไก่สาวจะเริ่มไข่ฟองแรกเมื่ออายุประมาณ 6-7 เดือน ควรให้มีโปรตีน แคลเซียมและฟอสฟอรัสเพิ่มขึ้น เพื่อไก่นำไปสร้างไข่ เกษตรกรสามารถบดเปลือกหอยผสมอาหารให้ไก่กินตามความต้องการได้ ปริมาณอาหารที่ให้แม่ไก่กินอยู่ระหว่าง 70-80 กรัมต่อตัวต่อวัน การให้อาหารมากกว่านี้ จะทำให้ไข่ลดลงและแม่ไก่จะอ้วนมาก อัตราการผสมพันธุ์ที่ใช้จะนิยมใช้พ่อพันธุ์ 1 ตัวต่อแม่พันธุ์ 7-10 ตัว แม่ไก่แต่ละตัวจะให้ลูกได้ปีละ 4-5 ชุด ๆ ละ 10-12 ตัว โดยจะเลี้ยงรอดประมาณร้อยละ 60-80 ขึ้นอยู่กับการจัดการของเกษตรกร

ภาพที่ 19 โรงเรือนพ่อ-แม่พันธุ์ไก่พื้นเมือง

ภาพที่ 20 การจัดวางรังสำหรับวางไข่

ภาพที่ 21 การฟักไข่ด้วยเครื่องฟักไข่ขนาดเล็ก

แสงสว่างจะมีผลกระทบโดยตรงกับอัตราการวางไข่ ดังนั้น การเลี้ยงแม่ไก่ควรกระตุ้นให้ออกเดินหากินอย่างอิสระเพื่อให้ได้รับแสงสว่างตามธรรมชาติ และโรงเรือนแม่พันธุ์ควรสร้างให้โปร่ง อากาศถ่ายเทดี และแสงสว่างส่องถึง

การเลี้ยงไก่ขุน

เกษตรกรต้องวางแผนตั้งแต่การเตรียมโรงเรือน และมีพื้นที่นอกโรงเรือนสำหรับการปล่อยหากินอิสระ โรงเรือนควรมีการระบายอากาศที่ดี มีวัสดุรองพื้น อัตราความหนาแน่นไม่เกิน 20 กิโลกรัมต่อตารางเมตร การเลี้ยงในระบบนี้ต้องให้อาหารไก่กินอย่างเต็มที่ที่มีอาหารในถังหรือรางตลอดเวลา

เพื่อเร่งการเจริญเติบโตให้น้ำหนักตามที่ตลาดต้องการ ซึ่งปกติจะอยู่ระหว่าง 1.1-1.3 กิโลกรัม จะใช้เวลาในการเลี้ยงประมาณ 13-23 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับสายพันธุ์หากเป็นการเลี้ยงปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติจะใช้เวลาานกว่าจึงจะได้น้ำหนักดังกล่าว

ภาพที่ 22 การเลี้ยงไก่ขุนแบบปล่อยอิสระ

ภาพที่ 23 การเลี้ยงไก่ขุนในโรงเรือน

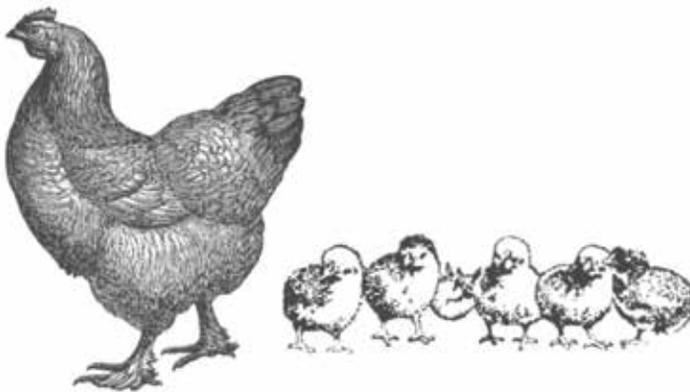
ภาพที่ 24 การใช้กิ่งไม้เป็นที่หลบภัยจากเหยี่ยว-กา

การจัดการของเสีย

เกษตรกรจะต้องวางแผนการจัดการขยะและของเสียที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ไม่ว่าจะเป็นมูลไก่หรือวัสดุรองพื้นคอก ตลอดจนซากไก่ที่ตาย โดยการเก็บรวบรวม และการทำลาย หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ เช่น การนำไปใช้เป็นปุ๋ยในแปลงหญ้าหรือไรนา โดยมีบริเวณที่ทิ้งหรือรวบรวมของเสียที่จัดไว้อย่างเป็นทางการเป็นส่วน โดยให้แยกจากโรงเรือนเลี้ยงไก่ และไกลจากที่พักอาศัยของเกษตรกร ส่วนการทำลายซากสัตว์ จะต้องกำจัดซากสัตว์อย่างเหมาะสม ไม่ให้เป็นแหล่งอาหารของสัตว์หรือแมลงอื่น ๆ เช่น แมลงสาบ แมลงวัน นกหนู หรือเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงเชื้อโรค

ภาพที่ 25 บริเวณที่งาชากไก่
ที่มา ชีระ กงแก้ว (2564)

โรคที่สำคัญและการป้องกันโรคในไก่พื้นเมือง

เกษตรกรต้องรู้จักโรคที่สำคัญในไก่พื้นเมือง รวมไปถึงวิธีการป้องกัน และรักษาโรค ตลอดจนการลดความเครียดที่เกิดขึ้น เพื่อให้สัตว์แข็งแรงมีภูมิ ต้านทานโรคตามธรรมชาติ โรคที่สำคัญในไก่พื้นเมือง มีทั้งเป็นโรคติดต่อและไม่ติดต่อ โรคติดต่อที่สำคัญ เช่น โรคไข้หวัดนก โรคหลอดลมอักเสบติดต่อ โรคคอหอยอักเสบ โรคฝีดาษไก่ โรคพยาธิภายในและภายนอก สามารถป้องกันโรคได้ โดยการให้วัคซีนตามโปรแกรมโดยเคร่งครัด และการสุขาภิบาลฟาร์มให้ถูกต้อง จะช่วยทำให้ไก่มีสุขภาพที่แข็งแรง ให้ผลผลิตได้ดี โรคที่สำคัญในไก่พื้นเมือง มีดังนี้ (กรมปศุสัตว์. 2555; สุริยะ กวางษ์กลาง. 2565)

1. โรคไข้หวัดนก เป็นโรคติดต่อในสัตว์ปีก เกิดจากเชื้อไวรัส แบ่งเป็น ชนิดไม่รุนแรงและรุนแรง ชนิดรุนแรงที่เกิดในประเทศไทยเป็นสายพันธุ์ H5N1 ที่สามารถติดต่อถึงคนและทำให้ถึงแก่ชีวิตได้ เชื้อโรคนี้สามารถติดต่อเข้าสู่ เยื่อจมูก ตาหรือปาก เชื้อจะปนเปื้อนตามอาหาร น้ำมูก น้ำตา น้ำลาย หรือ การสัมผัสสัตว์ปีกที่ป่วยโดยตรง ไก่ที่ได้รับเชื้อจะแสดงอาการประมาณ 2-3 ชั่วโมง ถึง 3-14 วัน ไก่จะแสดงอาการไอ จาม มีไข้ หน้าบวม หงอนหรือ เหนียงบวม มีสีแดงคล้ำ ชัก มีจุดเลือดออกบริเวณหน้าแข้ง หรือตายกะทันหัน โดยไม่มีอาการ ปริมาณไข่ลดลงหรือหยุดไข่

การป้องกัน โดยการควบคุมการติดต่อโดยการมีโรงเรือนและการสุขาภิบาลที่ดี

2. โรคนิวคาสเซิล เป็นโรคระบาดไก่ที่ร้ายแรงที่สุด มีการระบาด ทั่วไป ถ้าเกิดขึ้นในฝูงใดมักจะทำให้ตายหมดแล้ว ในไก่ใหญ่ทำให้ไข่ลด ปกติไก่

จะแสดงอาการป่วยหลังได้รับเชื้อโรคเป็นเวลา 3-6 วัน โดยแสดงอาการหายใจลำบาก มีเสียงดังในเวลาหายใจ มีน้ำมูกไหล ท้องเสีย กระตุก คอบิด ขาและปีกเป็นอัมพาต บางตัวอุจจาระร่วงเป็นสีเขียว แมงโกที่กำลังไข่จะหยุดไข่ทันที และมักตายภายใน 1 อาทิตย์ ส่วนไก่ที่หายจากโรคนี้นี้มักจะพิการ คอบิด ขาและปีกใช้งานไม่ได้ดี และจะเป็นตัวอมโรคต่อไป ดังนั้นเกษตรกรจึงควรคัดออกจากฝูง

โรคนี้อาจเกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง การติดต่อของโรคเป็นไปรวดเร็วมาก ติดต่อกันโดยตรงในไก่ป่วยที่อยู่ใกล้ชิดกัน กินน้ำและอาหารร่วมกัน ติดไปกับอุปกรณ์การเลี้ยงไก่ คนและสัตว์เลี้ยง และแมลงวันก็เป็นตัวนำโรคได้ จากการฆ่าหั่นไก่ที่ป่วยและตายด้วยโรคนี้นี้ ซึ่งในซากไก่จะมีเชื้ออยู่ในปริมาณสูงมาก พอที่จะแพร่ระบาดไปยังไก่ตัวอื่น ๆ ในเล้าและไก่บริเวณใกล้เคียงได้

การป้องกัน ทำได้โดยการใช้อุณหภูมิป้องกันซึ่งมี 2 ชนิด ด้วยกันคือ ชนิดหยอดจุมกและชนิดแทงปีกซึ่งใช้กับไก่อายุ 3 เดือนขึ้นไป

3. โรคหลอดลมอักเสบติดต่อ เป็นโรคติดต่อทางระบบหายใจ เกิดได้กับไก่ทุกอายุ แต่ในลูกไก่เล็กจะติดโรคนี้นี้ได้ง่ายกว่าและตายมากกว่าในไก่ใหญ่ ไก่แสดงอาการคล้ายเป็นหวัด มีอาการหายใจลำบาก อ้าปากเวลาที่หายใจและมีเสียงดัง ตาแฉะ หงอยซึม ลูกไก่มักตายเพราะหายใจไม่ออก เนื่องจากจะมีน้ำเมือกอุดในหลอดลม ส่วนในแม่ไก่จะตายน้อยกว่า แต่มีผลกระทบต่อการใช้ทำให้ไข่ลดลงอย่างรวดเร็ว คุณภาพของไข่เลวลง เช่น เปลือกไข่บาง นิ่ม ขรุขระ ไข่ขาวเหลวเป็นน้ำ อัตราการฟักออกเป็นตัวน้อย

สาเหตุและการติดต่อ เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง การแพร่ระบาดรวดเร็วมาก ไก่จะได้รับเชื้อโรคโดยการหายใจเอาเชื้อโรคที่กระจายอยู่ในอากาศ

หรือการกินเอาเชื้อโรค ที่ปนอยู่ในอาหารหรือน้ำเข้าไป

การป้องกัน ทำได้โดยการให้วัคซีนป้องกันโรคล่วงหน้า โดยให้วัคซีนหยอดตาหรือหยอดจมูกลูกไก่ เมื่ออายุได้ 2 อาทิตย์ และหยอดซ้ำทุก ๆ 3 เดือน

4. โรคคอหิวตืดเปิด-ไก่ เป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่พบได้ในไก่ เป็ด ห่าน และนกอีกหลายชนิดระบาดได้ทุกฤดูกาล เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชนิดหนึ่งติดต่อได้หลายทาง เช่น โดยกินอาหารหรือน้ำที่มีเชื้อโรคเข้าไปและติดต่อกันต่อไปในสัตว์ป่วยที่อยู่ใกล้ชิดกัน เชื้อโรคติดไปกับอุปกรณ์การเลี้ยง คน และสัตว์เลี้ยง เป็นตัวนำโรคได้ เปิด-ไก่ที่เลี้ยงใกล้แหล่งน้ำ ซากเปิด-ไก่ที่เป็นโรค และสิ่งขับถ่ายที่ตกลงในน้ำนั้น เชื้อโรคจะแพร่กระจายไปตามกระแสน้ำได้ ถ้าเป็นร้ายแรงเปิด-ไก่อาจตาย โดยไม่แสดงอาการให้เห็น ถ้าเป็นอย่างเรื้อรัง ไก่อาจจะป่วยเป็นแรมเดือน มีอาการหงอยซึม เบื่ออาหารกระหายน้ำจัด ท้องร่วง อูจจาจะมีสีเหลืองหรือเขียว หงอนและเหนียงมีสีคล้ำกว่าปกติในตัวที่เป็นอย่างเรื้อรัง เหนียงจะบวม บางตัวจะบวมที่ข้อขาทำให้เดินไม่สะดวก

การป้องกันและรักษา ทำได้โดย การรักษาความสะอาดภายในเล้าไก่ การสร้างโรงเรือนต้อง โปร่ง เย็นสบายไม่อบอ้าว ไม่สกปรก การฉีดวัคซีนป้องกันโรคคอหิวตืดเปิด-ไก่ เมื่อไก่อายุ 1-3 เดือน

5. โรคฝีดาษไก่ เป็นโรคระบาดที่พบได้มากในลูกไก่และไก่รุ่น นอกจากนั้นนกพิราบก็เป็นโรคนี้ได้ ติดต่อได้รวดเร็วมาก มักจะทำให้ไก่ตายเป็นจำนวนมาก ตัวที่ไม่ตายจะแคระแกรน ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร หลังจากไก่ได้รับเชื้อโรคแล้วประมาณ 1 อาทิตย์จะแสดงอาการ ซึ่งอาจพบได้ 2 ลักษณะ คือ

5.1 เกิดตุ่มฝีดาษลักษณะคล้ายหูดเกิดขึ้นตามผิวหนังบริเวณที่ไม่มีขน เช่น บริเวณหน้า หงอน เหนียง หนังตา และขา ระยะแรกเป็นเม็ด

ตุ่มเล็ก ๆ ต่อมาจะค่อย ๆ ใหญ่ขึ้น ที่หัวของฝีเป็นแผลมีสะเก็ดสีน้ำตาลปิดอยู่ ต่อมาจะแห้งและลอกหลุดออกไป

5.2 ตุ่มฝีดาษ ชนิดที่เป็นแผลเกิดขึ้นในลำคอ ทำให้กินอาหารลำบาก น้ำลายไหลยืด มีกลิ่นเหม็น หากเป็นมาก ๆ จะทำให้ไ้ตายได้

โรคนี้อาจเกิดจากเชื้อไวรัส ติดต่อกันได้หลายทาง เช่น ทางบาดแผลที่เกิดจากถูกของมีคม แผลจากการจิกตักกันในฝูง ยุงเป็นพาหนะที่สำคัญในการนำเชื้อโรคไประบาดในไก่ตัวอื่น ๆ โดยยุงกินเลือดสัตว์ป่วยในระยะที่มีเชื้อโรคอยู่ในกระแสเลือด เชื้อโรคก็จะเข้าไปอยู่ในตัวยุง เมื่อยุงไปกัดดูดเลือดไก่อีกตัวหนึ่งก็จะปล่อยเชื้อโรคเข้าไปทำให้ไก่เป็นโรค

การป้องกันและรักษา ทำได้โดยระวังอย่าให้ยุงกัดลูกไก่เล็ก ควรเลี้ยงในคอกที่มีตาข่ายหรือมุ้งกันยุง ใช้ทีจเจอร์ไอโอดีนทาตามตุ่มฝีที่เกิดขึ้นเพื่อลดการอักเสบของฝีและให้ยาปฏิชีวนะละลายน้ำให้กินติดต่อกัน 3-4 วัน การทำวัคซีนป้องกันโรคฝีดาษไก่ ใช้เข็มแทงปีก โดยแทง 1 ครั้ง ทำกับไก่อายุ 1 อาทิตย์ขึ้นไป ไก่จะมีภูมิคุ้มกันโรคฝีดาษได้นาน 1 ปี

6. โรคพยาธิในไก่

โรคพยาธิในไก่มีทั้งพยาธิภายในและพยาธิภายนอกที่มีผลต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต ตลอดจนลักษณะซากของไก่

6.1 พยาธิภายใน

พยาธิไส้เดือนพบได้บ่อยในไก่พื้นเมือง จะทำอันตรายไ้กระหว่างอายุ 1-3 เดือนได้มาก ถ้าป้องกันมิให้ไก่เป็นพยาธินี้จนอายุ เกิน 3 เดือนไปแล้ว อันตรายและความเสียหายจะมีน้อยลงไขพยาธิจะปนออกมากับอุจจาระ ไก่จะติดพยาธิโดยกินไข่ระยะติดต่อเข้าไปไ้อายุ 1-3 เดือน เมื่อเป็นโรคพยาธิชนิดนี้

จะมีอาการชูบผอม เบื่ออาหาร ขนหยอง ปีกตก เติบโตช้า ท้องเสีย ถ้ามีพยาธิ
มาก ลูกไก่อาจตายภายใน 10 วัน ในไก่ใหญ่ จำนวนไข่ลดลง

การป้องกันและกำจัดพยาธิ

1. ทำความสะอาดคอก กวาดอุจจาระบ่อย ๆ แล้วนำไปทิ้งให้ไกลจาก
โรงเรือนหรือบริเวณที่เลี้ยงไก่ หรือเอาไปใส่ถังไม้ 2 ชั้น ซึ่งระหว่างกลางใส่ขี้
เลื่อยไว้และมีฝาปิด และทิ้งไว้ 2 อาทิตย์ ไข่พยาธิจะถูกทำลาย และสามารถ
นำอุจจาระไปใช้เป็นปุ๋ยได้

2. อย่าให้คอกชื้นแฉะ และทำให้คอกถูกแสงแดดเสมอ การเลี้ยงลูกไก่
บนตะแกรงลวดตาข่ายจะป้องกันพยาธิได้ดี

3. การรักษาพยาธิไส้เดือน ใช้ยากลุ่มปีปเปอร์ราซินชนิดแคปซูล ขนาด
200 มิลลิกรัม ต่อน้ำหนักตัวไก่ 1 กิโลกรัม หรือใช้ผสมลงในอาหารให้ไก่กินใน
ขนาดร้อยละ 0.5 เมื่อไก่อายุได้ 2-3 เดือน ควรผสมให้ไก่กินให้หมดในวันเดียว
หรืออาจจะให้ไก่อดอาหารก่อนให้ยากก็ได้ เพื่อให้ไก่อยากกินอาหารมากขึ้น
ในวันที่ให้ยาถ่ายพยาธิ ต่อไปให้ซ้ำเป็นระยะ ๆ ทุก 3-4 เดือน หรือใช้หมาก
แข็งที่ใช้กินนำมาแช่น้ำให้อ่อนตัวแล้วตำให้แหลก บั่นให้เป็นเม็ดขนาดเมล็ด
ข้าวโพดให้ไก่กินตัวละ 1 เม็ด

นอกจากนี้ ยังพบพยาธิชนิดอื่น ๆ ได้ในไก่ที่เลี้ยงปล่อยให้หากินตามที่
รกหรือในเล้าที่มีแมลงสาบอาศัยอยู่จะพบว่าในันต์ตาไก่จะมีพยาธิตัวเล็ก ๆ สีขาว
ยาวประมาณครึ่งเซนติเมตร อยู่ในมุมตาด้านหัวตาของไก่ มีแมลงสาบ เป็นพาหะ
ชั่วคราว โดยพยาธิจะไปเจริญเติบโตจากไข่เป็นตัวอ่อนอยู่ในแมลงสาบ เมื่อ
ไก่กินแมลงสาบเข้าไป ก็จะติดโรคพยาธินี้ ตัวอ่อนพยาธิจะเคลื่อนตัวจากปาก
ของไก่เข้าไปทางช่องจมูกแล้วเข้าไปในท่อน้ำตาไปสู่ที่หัวตา ไก่จะกะพริบตา

บ่อย ๆ น้ำตาไหล ภูตากับหัวปึก พยาธิจะรบกวนตาไก่ทำให้ตาอักเสบเป็นหนอง ตาบวมปิดและจะพบพยาธิในตาไก่ซ่อนอยู่ที่มุมด้านหัวตาของไก่

การป้องกันและรักษา ต้องกำจัดแมลงสาบให้หมดไปจากบริเวณเล้าไก่ รักษาความสะอาดของเล้าไก่ การรักษาโดยใช้ไม้พันสำลี เช็ดเอาก้อนหนองที่นัยน์ตาออกแล้วใช้น้ำเกลือหรือน้ำมะเกลือ หรืออาจใช้ยาสูบแช่น้ำจนได้น้ำสีชาอ่อน ๆ หยอดนัยน์ตาไก่ แล้วเช็ดเอาพยาธิออก หยอดตาด้วยยาที่มียาปฏิชีวนะ เช่น คลอแรมเฟนิคอล เพื่อลดการอักเสบของตาวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น ประมาณ 2-3 วัน จนกว่าจะหายเป็นปกติ

6.2 พยาธิภายนอก

พยาธิภายนอก ได้แก่ เหา ไรไก่ ที่อาศัยอยู่ตามผิวหนังและขนไก่ จะดูดเลือดและกัดกินผิวหนังและขนไก่ สร้างความรำคาญให้กับไก่ตลอดเวลา สุขภาพไก่อ่อนแอ ชุบพอมลง โลหิตจางและความต้านทานโรคลดลง

การรักษา ทำได้โดยใช้ยากำจัดพยาธิภายนอกที่มีจำหน่ายในท้องตลาด เช่น โรทีโนมาลาโทออนใช้ละลายน้ำฉีดพ่นบริเวณเล้าไก่และกรงไก่เป็นประจำอย่าให้ถูกตัวไก่ แต่เวลาพ่นจะต้องระวังเพราะเป็นอันตราย โดยใช้มาลาโทออน 5% แต่อาจใช้ละลายน้ำอย่างอ่อน ๆ ในขนาดเพียง 0.5% จุ่มไก่ลงในน้ำยาเพื่อฆ่าเหา หรือโรตามตัวไก่ หรืออาจใช้ยาสูบอย่างฉุนแช่น้ำในบิ๊บให้เข้มข้นแล้วจับตัวไก่จุ่มลงไปหรือจะตำยาสูบอย่างฉุนให้ป่นแล้วนำไปโรยตามรังไข่และบริเวณเล้าไก่ก็ได้ หรืออีกวิธีหนึ่ง คือให้ทำที่เกลือกฝุ่น โดยนำกล่องสี่เหลี่ยมลูกประมาณ 1 ลูก ใช้ยาสูบอย่างฉุนตำให้ป่นเป็นแป้งผสมกับปูนขาว (หรือซีเมนต์) และดินใส่ไว้ในลัง ราวน้ำให้ชุ่มนิดหน่อยเพราะไก่ชอบเกลือก วิธีนี้จะช่วยลดเหาและไรไก่ลงได้ เป็นการประหยัดและได้ผลดี

การจัดการด้านสุขภาพไก่พื้นเมือง

ในการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ เกษตรกรต้องปฏิบัติตามหลักการดังนี้

1. เลือกใช้พันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมกับพื้นที่เลี้ยง
2. มีการจัดการที่เหมาะสม เน้นการป้องกันการติดเชื้อโรคเข้าสู่ฟาร์ม เช่น การวางอ่างปูนขาวสำหรับจุ่มเท้าหน้าโรงเรือน
3. ใช้อาหารที่มีคุณภาพ ร่วมกับการปล่อยเลี้ยงอิสระเพื่อให้ไก่ได้ออกกำลังกาย เพื่อส่งเสริมภูมิคุ้มกันโรคตามธรรมชาติ
4. จัดพื้นที่ภายในและภายนอกโรงเรือนตามจำนวนที่ไก่พื้นเมืองที่เหมาะสมตามระยะการเจริญเติบโต
5. จัดระบบป้องกันความปลอดภัยทางชีวภาพอย่างเหมาะสม เช่น การสุขาภิบาลที่ดี การทำวัคซีน การใช้สารสกัดชีวภาพ การกักหรือแยกสัตว์ป่วย การกักกันสัตว์ก่อนนำเข้าฝูงใหม่ อย่างน้อย 7 วัน และการป้องกันพาหะนำโรคเข้าฟาร์มอย่างเหมาะสม เป็นต้น

กรณีที่สัตว์เจ็บป่วยหรือได้บาดเจ็บ ต้องรีบทำการรักษาโดยทันที ถ้าจำเป็นให้แยกสัตว์ป่วยออกจากฝูงและจัดให้อยู่ในโรงเรือนที่เหมาะสม และผู้ผลิตต้องจดบันทึกการรักษาอย่างละเอียดถึงชนิดของยา การใช้ยา และการปฏิบัติระยะหยุดยา

การสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่แตกต่างกันออกไปของไก่แต่ละตัวหลังจากให้วัคซีน บ่อยครั้งพบปัญหาการเกิดโรคในไก่ที่ทำวัคซีนไปแล้ว ดังนั้นจึงต้องมีการทำวัคซีนซ้ำ กลุ่มเกษตรกรสามารถขอรับการสนับสนุนวัคซีนได้จากสำนักงานปศุสัตว์ในพื้นที่ โปรแกรมวัคซีนสำหรับไก่ไข่ไก่พันธุ์ และไก่พื้นเมืองขุน แสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 โปรแกรมวัคซีนสำหรับไก่พื้นเมือง

อายุ	วัคซีน	วิธีการให้ วัคซีน	ขนาดวัคซีน
1-3 วัน	นิวคาสเซิล (ครั้งที่ 1)	หยอดตา/จุมูก	1 หยด
7-10 วัน	ฝีดาษ	แทงปีก	1 ครั้ง
14 วัน	หลอดลมอักเสบติดต่อกัน	หยอดตา/จุมูก	1 หยด
21 วัน	นิวคาสเซิล (ครั้งที่ 2)	หยอดตา/จุมูก	1 หยด
ทุก ๆ 3 เดือน	นิวคาสเซิล	หยอดตา/จุมูก	1 หยด
6 เดือน	อหิวาต์	กลัมน้ำ	1 มิลลิลิตร

ที่มา กรมปศุสัตว์ (2558)

ปัจจุบัน มีวัคซีนรวมนิวคาสเซิลและหลอดลมอักเสบติดต่อกันที่สามารถทำพร้อมกันได้ โดยเริ่มทำที่อายุ 3 วัน และกระตุ้นทุก ๆ 3 เดือน ส่วนอหิวาต์ทำซ้ำทุก 6 เดือน ในพ่อ - แม่พันธุ์

ภาพที่ 26 การหยอดวัคซีนนิวคาสเซิล และหลอดลมอักเสบติดต่อกัน

ภาพที่ 27 การทำวัคซีนฝีดาษหมู ด้วยการแทงปีก

ภาพที่ 28 การทำวัคซีนป้องกันอหิวาห์ไนโคพื้นเมือง

การจัดเก็บและบันทึกข้อมูลฟาร์ม

การจัดเก็บและบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ภายในฟาร์มเป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับเกษตรกร ซึ่งจะทำให้ผู้เลี้ยงทราบข้อมูลย้อนหลัง การทำบันทึกบัญชีฟาร์มเป็นการรวบรวมข้อมูลทางตัวเลขหรือการบันทึกอื่นๆ ของฟาร์ม และสามารถนำมาวิเคราะห์ผลเพื่อใช้วางแผนในการผลิตต่อไปได้ว่ามีจุดอ่อนที่ควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับฟาร์มเลี้ยงไก่พื้นเมือง ได้แก่ การบันทึกการให้ไข่รายวัน การบันทึกข้อมูลฟาร์ม การบันทึกการให้ยา การบันทึกจำนวนไก่พื้นเมืองภายในฟาร์ม การซื้อและการจำหน่ายผลผลิตจากไก่พื้นเมือง ได้แก่ ไก่ขุนมีชีวิต ไก่แปรรูป ลูกไก่ ไก่พ่อแม่พันธุ์ รวมถึงมูลไก่ สมนไพร แหนแดงที่เพาะเลี้ยงไว้

ตัวอย่างแบบบันทึกข้อมูลฟาร์ม

พันธุ์ไก่.....แหล่งที่รับซื้อมา/รับมา.....

วันที่รับมา.....วันเกิด.....

จำนวนที่ซื้อ/รับมา.....ตัว

ว/ด/ป	ปริมาณ อาหารที่ให้ (กรัม)	ปริมาณ อาหารที่ เหลือ (กรัม)	จำนวน แม่ไก่ (ตัว)	จำนวนไข่ (ฟอง)	% ไข่

โดยเก็บข้อมูลเมื่อแม่พันธุ์ไก่ไข่ฟองแรก โดยเก็บข้อมูลทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน บันทึกจำนวนไข่รวมทั้งหมดใน 1 สัปดาห์ การคำนวณ เปอร์เซ็นต์การไข่ (% ไข่)

$$\% \text{ ไข่} = \frac{\text{จำนวนไข่} \times 100}{\text{จำนวนแม่ไก่}}$$

ตัวอย่างแบบบันทึกบัญชีต้นทุนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

แบบบันทึกบัญชีต้นทุนในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ประจำเดือน.....
 ฟาร์ม.....ที่อยู่.....

รายการ	สัปดาห์ที่ 1		สัปดาห์ที่ 2		สัปดาห์ที่ 3		สัปดาห์ที่ 4		ต้นทุนคงที่ ในสินทรัพย์ ถาวร	รวมทั้งเดือน	
	รายได้	รายจ่าย	รายได้	รายจ่าย	รายได้	รายจ่าย	รายได้	รายจ่าย		รายได้	ต้นทุน/ รายจ่าย
สินทรัพย์ถาวร											
- โรงเรือน											
- อุปกรณ์											
รายจ่าย											
- พันธุ์ไก่											
- ค่าอาหาร											
- ค่าจ้างแรงงาน											
- ค่าน้ำ และค่าไฟ											
- ค่ายาและเวชภัณฑ์											
- ค่าอุปกรณ์สิ้นเปลือง											
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง											
รายได้											
- ไข่มีชีวิต											
- ไข่											
- พ่อแม่พันธุ์											

ภาพที่ 29 แบบบันทึกบัญชีต้นทุนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ตัวอย่างแบบบันทึกจำนวนไก่พื้นเมืองภายในฟาร์ม

แบบบันทึกจำนวนไก่พื้นเมือง

ฟาร์ม.....

เดือน/ปี	จำนวนไก่พื้นเมือง (ตัว)						รวม
	พ่อพันธุ์	แม่พันธุ์	ลูกไก่ อายุ 0-6 สัปดาห์	ลูกไก่ อายุ 7-14 สัปดาห์	ลูกไก่ อายุ 14-23 สัปดาห์	ลูกไก่ อายุ 23-36 สัปดาห์	
มกราคม							
กุมภาพันธ์							
มีนาคม							
เมษายน							
พฤษภาคม							
มิถุนายน							
กรกฎาคม							
สิงหาคม							
กันยายน							
ตุลาคม							
พฤศจิกายน							
ธันวาคม							

ภาพที่ 31 แบบบันทึกจำนวนไก่พื้นเมือง

การเก็บรักษาผลผลิต

เกษตรกรควรเก็บรักษาผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์จากไก่พื้นเมือง ไม่ว่าจะเป็นซากไก่สด หรือไข่ไก่ โดยไม่พ่นยาฆ่าแมลงต่าง ๆ ระหว่างการเก็บรักษา เพื่อรอการขนส่งหรือจำหน่าย เกษตรกรจะต้องมีโรงเรือนและอุปกรณ์สำหรับเก็บผลผลิตที่เป็นสัดส่วน เช่น กล่องหรือถังพลาสติก แบบมีฝาปิด มีตาข่ายหรือผนังที่สามารถป้องกันนก แมว สุนัข หรือหนู เข้ามาสร้างความเสียหายกับผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์

การตลาดไก่พื้นเมือง

ไก่พื้นเมืองเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเป็นอย่างมาก โดยสามารถจำหน่ายได้ราคาดีมากในช่วงฤดูแล้ง คือ ราคา กิโลกรัมละ 75-90 บาท และราคาจะสูงมากในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ เทศกาลแซนโฎนตา ของชาวเขมร ส่วนช่วงฤดูฝน ราคาจะลดลงเล็กน้อย เนื่องจากมีเนื้อปลามาก และหากนำไปขายที่ตลาดชองจอมชายแดนไทย-กัมพูชา อำเภอทาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีความต้องการไก่พื้นเมืองสูงมาก จะได้ราคาสูงถึง กิโลกรัมละ 110 - 120 บาท ตลาดชายแดนจะมีการคัดเลือกไก่พื้นเมืองที่มีลักษณะที่ต้องการ คือ น้ำหนักตัวประมาณ 1.3-1.6 กิโลกรัม ความเป็นไก่พื้นเมืองแท้ ไม่มีลักษณะของไก่ลูกผสมไก่เนื้อหรือไก่ไข่สายพันธุ์การค้า เป็นไก่รุ่นหนุ่มสาว อายุไม่ควรเกิน 23 สัปดาห์ หากอายุมากกว่านั้นจะถูกประเมินเป็นไก่แก่ แต่สำหรับตลาดท้องถิ่นในประเทศไทย จะไม่ค่อยเคร่งครัดเรื่องของลักษณะของไก่พื้นเมืองมากนัก ขอเพียงมีน้ำหนักมีชีวิตตามที่ต้องการเท่านั้น

ดังนั้น แนวทางในการผลิตไก่พื้นเมืองให้ได้ตามความต้องการของตลาด จะต้องมีการวางแผนการผลิตอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี กำหนดช่องทางการตลาด และกลุ่มผู้บริโภค รวมไปถึงการจัดการเลี้ยงให้ได้ลักษณะตามที่ต้องการ เช่น ไก่พื้นเมืองที่มีหน้าแข้งสีเหลือง นอกจากนี้ในปัจจุบันมีการรับรองมาตรฐานสินค้าเกษตรต่าง ๆ เช่น มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice; GAP) หรือมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรจึงต้องมีการติดตามและตื่นตัว เพื่อสามารถผลิตให้ได้ตามมาตรฐาน เป็นการยกระดับสินค้าปศุสัตว์ทางหนึ่ง

ช่องทางการตลาดของเกษตรกรโดยทั่วไปจะเป็นลักษณะจำหน่ายไก่มีชีวิตให้พ่อค้าคนกลาง หรือการจำหน่ายไก่สดแปรรูปตามตลาดนัดในชุมชน ในปัจจุบันมีการพัฒนาช่องทางการจำหน่ายผ่านการตลาดสมัยใหม่ โดยจำหน่ายผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งจะเข้าถึงผู้บริโภคได้เร็วกว่า ผู้จำหน่ายสามารถแสดงภาพสินค้า และกระบวนการผลิต เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้บริโภคได้รวมไปถึง การมีช่องทางในการสอบถามข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นกล่องข้อความ ในเฟซบุ๊ก หรือช่องทางแอปพลิเคชันไลน์จะเป็นทางหนึ่งที่ทำให้ผู้ผลิตสามารถจำหน่ายผลผลิตถึงผู้บริโภคได้ตรง โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง

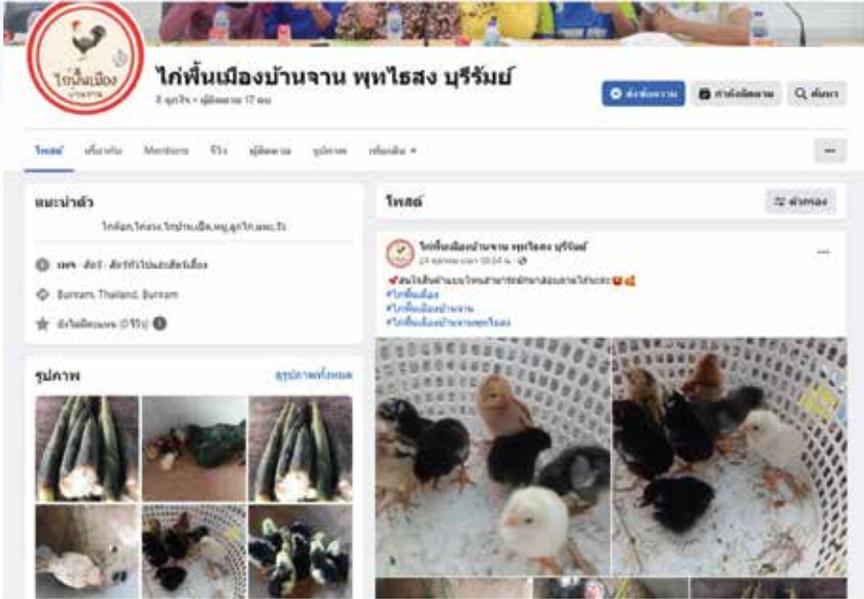
การวางแผนการตลาด

การวางแผนการตลาด (Marketing plan) ประกอบไปด้วย

1. การวางแผนการผลิตไก่พื้นเมืองร่วมกับการกำหนดปฏิทิน การผลิตตลอดทั้งปีของกลุ่มเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้มีผลผลิตส่งตลอดทั้งปี
2. การกำหนดราคาผลผลิตไก่พื้นเมือง ไม่ว่าจะเป็นลูกไก่ ไก่ขุน หรือพ่อแม่พันธุ์ โดยกลุ่มเกษตรกรเอง
3. การพัฒนาช่องทางการจำหน่ายไก่พื้นเมือง ทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์ การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการขาย ทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยผู้ประกอบการสามารถใช้ตราผลิตภัณฑ์ ที่ผ่านการออกแบบที่เน้นอัตลักษณ์ของสินค้า เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคสามารถจดจำสินค้าของตนเองได้

ภาพที่ 32 การออกแบบตราผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 33 ช่องทางการจำหน่ายแบบออนไลน์

ภาพที่ 34 การวางแผนการตลาดไก่พื้นเมือง

การคำนวณงบประมาณในการผลิตไก่พื้นเมือง

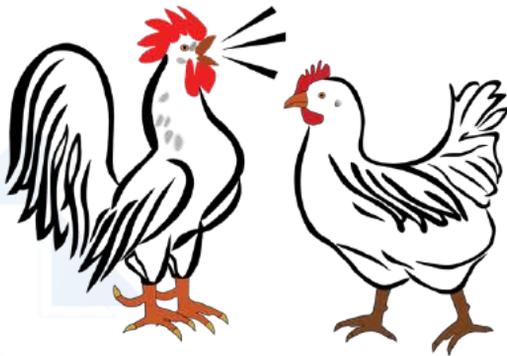
ต้นทุนในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ประกอบด้วยต้นทุนคงที่/ต้นทุนถาวร จะเป็นโรงเรือน อุปกรณ์ในการเลี้ยง เช่น ถังน้ำ ถังอาหาร รางไข่ ส่วนต้นทุน หมุนเวียน/ผันแปร ได้แก่ รายจ่ายเกี่ยวกับพันธุ์ไก่ ค่าอาหาร ค่าจ้างแรงงาน ค่าน้ำและไฟฟ้า ค่ายาและเวชภัณฑ์ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และรายได้ จะมาจากการจำหน่ายไก่มีชีวิต ไก่สดแปรรูป ไข่ไก่ทั้งมีเชื้อและไม่มีเชื้อ ลูกไก่ พ่อ-แม่พันธุ์ มูลไก่ สมุนไพรที่เกษตรกรปลูกใช้ในฟาร์ม หรือແຫວງແຫວງທີ່ເພາະເລີຍເປັນอาหารสัตว์ดั่งตัวอย่างแบบบันทึกบัญชีต้นทุนการเลี้ยงไก่พื้นเมือง ดังภาพที่ 29

ตัวอย่างการคำนวณต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง
 ตารางที่ 7 ต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

ต้นทุน/ผลตอบแทน	หน่วยราคา (บาท/ตัว)	หมายเหตุ
ต้นทุนคงที่		
โรงเรือน	2.00	
ต้นทุนผันแปร		
พันธุ์ลูกไก่	15.00	
อาหารชั้น (ราคา กก.ละ 15 บาท)	45.00	
ยา-วัคซีน	3.00	
แรงงาน	1.00	
ไฟฟ้า-น้ำประปา	5.00	
อุปกรณ์อื่น ๆ	0.50	
รวมต้นทุนทั้งหมด	71.50	
ผลตอบแทน		
จำหน่ายไก่มีชีวิตน้ำหนัก 1.5 กิโลกรัม	75.00-90.00 (เฉลี่ย 82.50 บาท)	ราคาขึ้นอยู่กับ กับฤดูกาล
กำไรที่ได้	11.00	
จำหน่ายไก่แปรรูปน้ำหนัก 1.2 กิโลกรัม พร้อมเครื่องใน	180.00-210.00 (เฉลี่ย 195.00 บาท)	
กำไรที่ได้	123.50	

จะเห็นได้ว่า ต้นทุนทั้งหมดที่ใช้ในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง 1 ตัว ให้ได้น้ำหนัก 1.5 กิโลกรัม จะอยู่ที่ประมาณ 71.50 บาท ทั้งนี้จะคิดค่าโรงเรือนที่เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ค่าอาหารชั้น คัดจากปริมาณอาหารที่ไก่พื้นเมืองจะได้รับตลอดการเลี้ยง ไม่ว่าจะเป็อาหารสำเร็จรูปหรือข้าวเปลือก ส่วนค่ายาและวัคซีน จะลดลง หากกลุ่มเกษตรกรขอรับการสนับสนุนจากปศุสัตว์อำเภอ ทำให้ผลตอบแทนจากการจำหน่ายไก่มีชีวิตน้ำหนัก 1.5 กิโลกรัม ได้ราคาเฉลี่ย 82.50 บาท ซึ่งจะต่ำกว่าการจำหน่ายไก่แปรรูปน้ำหนัก 1.2 กิโลกรัม พร้อมเครื่องใน จะได้ราคาเฉลี่ย 195.00 บาท แสดงให้เห็นว่าการแปรรูป จำหน่าย จะได้ราคาดีกว่าเท่าตัว ดังนั้น เกษตรกรควรวางแผนการผลิตตลอดทั้งปี ก็จะสามารถสร้างอาหารและรายได้ให้กับครัวเรือนได้อีกทางหนึ่ง

บรรณานุกรม

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2552. คู่มือการเลี้ยงและป้องกันโรคในไก่พื้นเมือง. กรุงเทพฯ ฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2559. คู่มือการเลี้ยงไก่พื้นเมือง กรมปศุสัตว์ ระบบปล่อยอิสระและอินทรีย์. กรุงเทพฯ ฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กฤติพิพัฒน์ รัตนาวินกุล. 2563. คู่มือการเลี้ยงไก่ไข่แบบอินทรีย์ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. กongsส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ธีระ กงแก้ว. 2564. ปศุสัตว์อินทรีย์. เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ. สุรินทร์: กลุ่มพัฒนาคุณภาพสินค้าปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์ จังหวัดสุรินทร์.

นฤมล สมคุณา และเอกสิทธิ์ สมคุณา. 2561. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ของเกษตรกรในการเลี้ยงไก่พื้นเมือง. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 10(2): 49-61.

นฤมล สมคุณา, เอกสิทธิ์ สมคุณา และพีร์นิธิ ราชวิชา. 2562. คู่มือการพัฒนาการผลิตไก่พื้นเมืองด้วยสมุนไพร. เอกสารเผยแพร่โครงการจัดการความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผลงานวิจัยและนวัตกรรม. บุรีรัมย์ : บริษัท โรงพิมพ์วินัย 2509 จำกัด.

บัณฑิต กิริติการกุล, ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ และ ศิริพร กิริติการกุล. 2557.

การสร้างมูลค่าเพิ่มไก่ประดู่หางดำจากระบบการเลี้ยงปล่อยอิสระตามธรรมชาติ เพื่อตอบสนองผู้บริโภคในตลาดระดับบน.

วารสารสัตวศาสตร์แห่งประเทศไทย. 1(2) : 1-4.

วัชรพงษ์ สุดดี, ณัฐวุฒิ จิระ, พีรพจน์ มั่นคง, วชิราพร แสนสม, พงษ์ศักดิ์ เชื้อนแก้ว, ฉัตรอรุณ พัฒแก้ว และสิรินมาศ สุดดี. 2558. คู่มือการเลี้ยงและป้องกันโรคไก่พื้นเมือง. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

ศิริพร กิริติการกุล. 2557ก. คู่มืออาหารไก่พื้นเมือง. เชียงใหม่: เมลอนดีไซน์.

ศิริพร กิริติการกุล. 2557ข. คู่มือการตลาดไก่พื้นเมือง. เชียงใหม่: เมลอนดีไซน์.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.). ม.ป.ป. คู่มือการสร้างต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ ฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) 2566. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.

<https://www.rdpb.go.th/th/Sufficiency>

เอกสิทธิ์ สมคุณา, อติรัฐ มากสุวรรณ และณัฐกร อินทวิชะ. 2565.

การศึกษาโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสมรรถภาพการเจริญเติบโตของลูกไก่พื้นเมืองพันธุ์เหลืองหางขาว. วารสารวิชาการสถาบันการอาชีพศึกษาเกษตร. 6 (2): 68-83.

อำนวยการ เลี้ยวธารากุล, ชาตรี ประทุม และศิริพันธ์ โมราถบ. 2553. ผลผลิตไข่และต้นทุนการผลิตลูกของไก่พื้นเมืองประดู่หางดำเชียงใหม่ 1 ที่เลี้ยงในกรงตับ. วารสารเกษตร. 26(2): 173-178.

บันทึกช่วยจำ

A series of horizontal dotted lines for writing notes.

ผู้จัดทำคู่มือ

ดร. เอกสิทธิ์ สมคุณา

แผนกวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์

อ.เมือง จ.บุรีรัมย์ 31000

Email : hs4ghn@gmail.com, hs4ghn@hotmail.com

หมายเลขโทรศัพท์ 081-544 3264, 0 4461 1159

รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล สมคุณา

สาขาวิชาสัตวศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อ. เมือง จ. บุรีรัมย์ 31000

Email : nanjamin@yahoo.com, narumon.sk@bru.ac.th

หมายเลขโทรศัพท์ 081-547 7573, 0 4461 1221

คิวอาร์โคตคู่มือ